

REGIONÁLNA DIFERENCIÁCIA POSTOJOV K PRIVATIZÁCII DRUŽSTIEV

S. Buchta, I. Námerová

BUCHTA, S. - NÁMEROVÁ, I. [Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva]: *Regionálna diferenciácia postojov k privatizácii družstiev*. Sociol. Zeměd., 27, 1991 (1): 19—28.

Na základe reprezentatívneho sociologického výskumu boli zistené výrazné medzi-regionálne rozdiely v postojoch družstevníkov k privatizácii a k vývoju družstiev na Slovensku. Spokojnosť s družstevným spôsobom hospodárenia bola najvyššia v oblastiach, ktoré boli v minulosti závislé od subvenčnej a dotačnej politiky, Naopak najvyššia nespokojnosť sa prejavila u respondentov z poľnohospodársky najproduktívnejších oblastí Západoslovenskej nížiny. Oblasť Žitného ostrova sa oproti ostatným regiónom prejavuje výrazne odlišne. Je tu najvyšší záujem o súkromné hospodárenie na pôde a najvyššia nespokojnosť s družstevným hospodárením. K riešeniu tejto problematiky sa nemôže pristupovať stereotypne a šablonovito, ale je nutné uplatňovať regionálne špecifiká.

medzioblastná komparácia; regionálne špecifiká; poľnohospodárske družstvá; mobilita pracovných síl; vlastnícke vzťahy k pôde; súkromné hospodárenie

V sociologickom prieskume názorov na privatizáciu a vývoj družstiev na Slovensku bol aplikovaný oblastný výber. Vopred boli kategorizované tieto kultúrno-historické regióny:

1. rozptýlené osídlenie (186 respondentov) — okresy Trenčín, Senica, Zvolen;
2. horská a podhorská oblasť (253 respondentov) — okresy Čadca, Dolný Kubín, Banská Bystrica;
3. Žitný ostrov (253 respondentov) — okresy Dunajská Streda, Komárno;
4. tradičné roľnícke oblasti (345 respondentov) — okresy Nitra, Trnava, Topoľčany;
5. sociálno-demograficky problémové oblasti (274 respondentov) — okresy Lučenec, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Rožňava;
6. spišská oblasť (215 respondentov) — okresy Spišská Nová Ves, Poprad, Stará Ľubovňa;
7. východoslovenská oblasť (206 respondentov) — okresy Michalovce, Trebišov, Bardejov.

Pri analýze diferenciácie určitých postojov v medziregionálnom priereze sme vychádzali z hypotézy, že analyzované postoje sú značne regionálne diferencované.

SPOKOJNOSŤ S DRUŽSTEVNÝM SPÔSOBOM HOSPODÁRENIA

Aj keď väčšina respondentov odpovedala na otázku spokojnosti s činnosťou a výsledkami družstva skôr neutrálnou variantou (65,4 %), objavili sa aj respondenti výrazne nespokojní (16,7 %) i spokojní (17,7 %). Pri podrobnej analýze sme zistili, že najvyššia intenzita spokojnosti s činnosťou družstva sa prejavila u družstevníkov poľnohospodárskych družstiev, ktoré sú lokalizované v horších prírodno-klimatických podmienkach. Táto spokojnosť bola výrazne ovplyvňovaná i pohla-

vím. Ukázalo sa, že najmä ženy zastávali satisfakčné postoje. Naopak vyššia nespokojnosť s výsledkami družstva sa prejavila u pracovníkov v rastlinnej výrobe (21,0 %), v dielňach (19,8 %), v mechanizácii (18,9 %).

Intenzita nespokojnosti z pohľadu jednotlivých regiónov bola najvyššia v rozptýlenom osídlení a v horskej oblasti. Je zaujímavé, že na treťom mieste v poradí nespokojnosti s výsledkami svojho družstva boli družstevníci zo Žitného ostrova. Tento pocit nespokojnosti tu bol najvýraznejšie manifestovaný vo vedení družstva. Sebakritický postoj vedenia družstva v tejto oblasti ukazuje, že títo vedúci pracovníci kriticky vidia perspektívy efektívneho podnikania svojho družstva.

Prevažná väčšina respondentov považovala súčasne uplatňovaný družstevný spôsob hospodárenia za správny, s tým, že je potrebné odstrániť niektoré jeho nedostatky. Bezvýhradná spokojnosť sa najviac prejavila u respondentov vo Východoslovenskom kraji, naopak najvyššia intenzita nespokojnosti s družstevným spôsobom sa prejavila u družstevníkov v najproduktívnejších oblastiach na Žitnom ostrove a v tradičných roľníckych oblastiach Západoslovenskej nížiny. Najvyššia spokojnosť so súčasne uplatňovaným systémom hospodárenia sa objavila u respondentov v pridruženej a v živočíšnej výrobe. Je zrejmé, že tento vzťah výrazne diferencovala úroveň odmeňovania v týchto úsekoch. To znamená, že výška odmeny za prácu je jedným z najsilnejších faktorov, ktorý ovplyvňuje uvedenú satisfakciu. Spokojnosť s uplatňovaným spôsobom družstevného hospodárenia bola diferencovaná i pracovným zaradením družstevníkov. Tí pracovníci trendovali skôr k postojom spokojnosti na rozdiel od manuálnych pracovníkov. Výnimku v tomto smere tvoria THP v najproduktívnejších poľnohospodárskych oblastiach (Žitný ostrov, tradičné roľnícke oblasti), u ktorých bola intenzita spokojnosti vôbec najnižšia. Opačný pól — intenzita nespokojnosti — bola najvyššia u manuálnych pracovníkov na Žitnom ostrove a v tradičných roľníckych oblastiach.

Z uvedeného vyplýva, že najkritickejšie postoje sa prejavili opäť u družstevníkov v produktívnych oblastiach.

Príčiny vysokej nespokojnosti respondentov s družstevným spôsobom hospodárenia v najproduktívnejších poľnohospodárskych oblastiach Západoslovenskej nížiny spočívajú v tom, že družstevníci vidia značné rezervy, ktoré tento systém zatiaľ stále nevyužíva. Intenzitu nespokojnosti tu znásobujú i subjektívne pocity plytvania, značných strát, neefektívnosti niektorých výrobov a pod. Značná časť respondentov poukazovala i na nespravodlivý postoj štátu k poľnohospodárskym podnikom, ktoré dosahujú dobré hospodárske výsledky v porovnaní s poľnohospodárskymi družstvami dlhodobo zaostávajúcimi. V tomto zmysle sa družstevníci v týchto oblastiach domnievajú, že alternatívne spôsoby hospodárenia (súkromné hospodárenie, ekonomický prenájom, väčšia decentralizácia a pod.) by im priniesli väčší ekonomický efekt.

NÁZORY NA VEĽKOSŤ DRUŽSTVA

Nadpolovičná väčšina družstevníkov (55,9 %) uviedla, že je za zachovanie družstva v terajšej veľkosti. Zvyšok je pre rôzne formy rozdelenia družstiev. Z pohľadu vlastníckych vzťahov k pôde sa prejavilo, že družstevníci, ktorí nie sú vlastníckmi ani dedičmi pôdy, skôr preferovali

zachovanie „statu quo“, zachovanie družstva v terajšej veľkosti. Vlastníci, resp. dedičia pôdy najviac preferovali rozdelenie družstiev podľa zásady jedna obec — jedno družstvo. Tento trend bol najsilnejší u respondentov, ktorí vlastníu pôdu v inom družstve alebo štátnom majetku. Najvýraznejšie sa to prejavilo u družstevníkov z najproduktívnejších poľnohospodárskych oblastí.

Z hľadiska pohlavia sa ukázalo, že ženy tendujú skôr k určitým konzervatívnym postojom zachovania „statu quo“ na rozdiel od mužov, ktorí oproti ženám viac preferujú názory na niektorú z foriem rozdelenia družstiev. Táto tendencia je výrazná najmä v oblasti horskej, sociálno-demograficky problémovej, a na Spiši.

Názor na zachovanie družstva v terajšej veľkosti najviac uprednostňovali pracovníci stredných a vyšších vekových kategórií, názory na rozdelenie družstva preferovali skôr nižšie vekové kategórie družstevníkov. Výnimkou z tohto pravidla boli respondenti zo Žitného ostrova a z tradičných roľníckych oblastí, kde sa prejavili postoje za rozdelenie družstva aj u starších družstevníkov.

Značné regionálne rozdiely sa ukázali pri analýze názorov na veľkosť družstva z pohľadu úseku, v ktorom respondent pracuje. Najvyšší záujem o rozdelenie družstiev na menšie celky sa objavil na Spiši, v rozptýlenom osídlení a v najproduktívnejších poľnohospodárskych oblastiach. Rôzne formy rozdelenia družstiev (podľa princípu jedna obec — jedno družstvo, viac družstiev v rámci obce, menšie celky ako sú súčasné, ale presahujúce rámec obce) najmenej podporovali pracovníci z vedenia družstiev s výnimkou Žitného ostrova. Opäť sa prejavil trend, že oblasť Žitného ostrova sa od ostatných regiónov postojmi líši. Takmer polovica vedúcich pracovníkov družstiev na Žitnom ostrove (48 %) a v problémových oblastiach (46,9 %) sa hlásila k rozdeleniu družstiev. Porovnaním názorov jednotlivých profesných kategórií na problém rozdelenia či zachovania družstiev sme zistili, že najintenzívnejšie podporovali rozdelenie družstiev na menšie celky pracovníci dielni a mechanizácie (tab. I).

I. Percentuálne zastúpenie respondentov, ktorí boli za rôzne formy rozdelenia družstva podľa pracovných úsekov — Percent proportions of respondents who favoured different forms of division of the co-operative: respondents classified according to the teams and operations they worked in

Oblasť	Pracovný úsek					
	vedenie	rastlinná výroba	živočišná výroba	mechanizácia	dielne	prídruž. výroba
Rozptýlené osídlenie	33,7	63,0	42,9	39,3	63,6	56,9
Horská a podhorská oblasť	22,7	37,5	29,9	33,7	50,0	29,8
Žitný ostrov	48,0	33,7	43,3	62,2	48,6	54,8
Tradičná roľnícka oblasť	32,5	53,1	50,0	50,0	51,0	51,7
Sociálno problémové oblasti	46,9	53,1	29,3	42,1	48,8	15,2
Spiš	44,4	40,1	56,4	63,9	64,5	25,0
Východoslovenská oblasť	28,6	35,3	33,3	37,3	33,3	41,4

II. Percentuálne zastúpenie respondentov, ktorí boli za zachovanie družstva v terajšej veľkosti podľa pracovných úsekov — Percent proportions of the respondents who favoured leaving the co-operative as it is: respondents classified according to the teams and operations they worked in

Oblasť	Pracovný úsek					
	vedenie	rastlinná výroba	živočíšna výroba	mechanizácia	dielne	prídruž. výroba
Rozptýlené osídlenie	66,7	47,0	51,7	60,7	36,0	43,1
Horská a podhorská oblasť	77,3	62,5	70,1	66,7	50,0	70,7
Žitný ostrov	52,0	66,7	56,7	37,8	48,0	45,2
Tradičná roľnícka oblasť	67,5	46,9	50,0	50,0	52,0	48,3
Sociálne problémové oblasti	53,1	46,2	70,7	57,4	51,2	84,8
Spiš	55,6	59,2	43,6	36,1	35,5	43,6
Východoslovenská oblasť	71,4	64,7	66,7	62,7	66,7	75,0

Najkonzervatívnejšie postoje, tzn. zachovanie terajšej veľkosti družstiev, boli zistené u družstevníkov z východného Slovenska, v horskej oblasti a zo sociálne problémových oblastí. Z pohľadu pracovného zaradenia tieto najkonzervatívnejšie postoje zastávali pracovníci z vedenia družstiev (takmer dve tretiny z nich bolo za zachovanie družstiev v terajšej veľkosti), zo živočíšnej a prídružnej výroby (tab. II). Tieto postoje sú pravdepodobne determinované relatívne vysokou úrovňou odmeňovania v týchto úsekoch.

Zachovanie terajšej veľkosti družstva najviac preferovali pracovníci so stredným a základným vzdelaním. Tento názor na druhej strane vysoko zastávali vysokoškooláci z marginálnych poľnohospodárskych oblastí, ktoré sú závislé na doplnkovej a subvenčnej politike. Tento postoj vychádza z potenciálnej obavy, že rozbitím doterajšieho relatívne zaobehnutého družstevného spôsobu hospodárenia sa ešte viac zhorší ekonomická situácia ich podnikov.

Rozdelenie družstiev naopak najviac preferovali vo svojich odpovediach respondenti s vysokoškolským vzdelaním. Tento trend bol príznačný pre najproduktívnejšie poľnohospodárske regióny. Je zaujímavé, že dve tretiny respondentov s vysokoškolským vzdelaním v problémových oblastiach boli za rozdelenie družstiev. Tento postoj zrejme vychádza z ich presvedčenia, že dlhodobé a vleklé problémy ich družstiev je nutné riešiť týmto radikálnym zásahom.

PERSPEKTÍVA POĽNOHOSPODÁRSKÝCH DRUŽSTIEV V POSTOJOCH DRUŽSTEVNÍKOV

Väčšina družstevníkov bola za zhodnotenie vnesenej pôdy do družstva vrátane hodnôt vytvorených vlastnou prácou. Najintenzívnejšie sa tento trend prejavil v najproduktívnejších poľnohospodárskych oblastiach. Na zhodnotenie vnesenej pôdy a vlastnej práce sú však rozdielne názory.

K podielníckemu systému sa prikláňalo najviac družstevníkov v tradičných roľníckych oblastiach a v rozptýlenom osídlení. Premeniť družstvá na akciové spoločnosti najviac preferovali družstevníci zo Žitného ostrova. Za systém nájomného za vnesenú pôdu bolo najviac respondentov na Spiši.

Za zachovanie doterajšieho stavu, keď sú družstevníci platení len za prácu, sa vyjadrila viac ako tretina respondentov (38,1 %) predovšetkým z východoslovenskej oblasti, z horskej a podhorskej oblasti a respondenti z regiónu sociálno-demograficky problémového.

Z uvedeného vyplýva, že za nové progresívne zmeny boli predovšetkým družstevníci z najproduktívnejších oblastí, a naopak určité konzervatívne názory preferujúce zachovanie súčasného stavu sa prejavili u družstevníkov z horších poľnohospodárskych oblastí.

Tieto postoje sú výrazne determinované vlastníckym vzťahom k pôde. Respondenti, ktorí nevlastnili pôdu, jednoznačne dávali prednosť zachovaniu doterajšieho stavu, keď sú ľudia platení za prácu. Najvýraznejšie sa to prejavilo u družstevníkov z východoslovenskej oblasti (67,4 %), z problémových oblastí (62,9 %), z rozptýleného osídlenia (54,3 %). Rozdielne postoje boli zistené u nevlastníkov pôdy z najproduktívnejších oblastí, kde najviac preferovali zavedenie podielníckeho systému, a to tak, že u každého družstevníka by sa vypočítala hodnota vneseného podielu do majetku družstva (hodnota vnesenej pôdy + hodnota vytvorená vlastnou prácou a časť zisku družstva by sa rozdelili podľa výšky podielov). Je celkom logické, že nevlastníci pôdy boli minimálne za možnosť platenia nájmu za vnesenú pôdu.

Naopak vlastníci (dediči) pôdy, ktorí pracujú v družstve, najčastejšie preferovali podielnícky systém. Výnimku tvorili respondenti z východoslovenskej oblasti, ktorí majú pôdu v inom poľnohospodárskom družstve alebo štátnom majetku. Neprejavili takého jednoznačného postoje, väčšina z nich kombinovala názory zachovania doterajšieho stavu a podielníckeho systému.

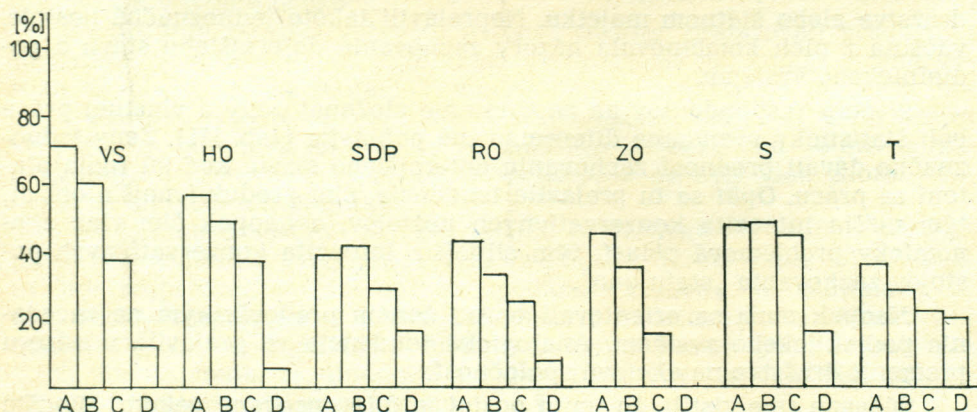
Názory respondentov na zhodnotenie vloženej pôdy a vlastnej práce boli štatisticky významne diferencované pohlavím (tab. III). Ženy jednoznačne dávali prednosť zachovaniu doterajšieho stavu, keď sú ľudia platení za prácu. Opäť sa tu prejavila tendencia, čím produktívnejšia oblasť, tým nižšia intenzita konzervatívnych postojov, a naopak čím viac ekonomicky problémová oblasť, tým silnejšia intenzita konzervatívnych postojov zachovania „statu quo“.

Naopak muži sa orientovali oproti ženám predovšetkým na zavedenie podielníckeho systému. Analogická tendencia sa prejavila u názoru premeniť družstvo na akciovú spoločnosť.

Súčasnne sme zistili, že tento postoj je diferencovaný vekom. Mladšie vekové kategórie družstevníkov boli za zavedenie podielníckeho systému a premenu družstiev na akciové spoločnosti. Tieto postoje boli najvýraznejšie u družstevníkov z tradičných roľníckych oblastí, Žitného ostrova, rozptýleného osídlenia. Naopak vyššie vekové kategórie družstevníkov preferovali platbu nájomného a konzervatívny postoj zachovania doterajšieho stavu. Tieto názory vyplývajú z prirodzenej hodnotovej orientácie poľnohospodárskej populácie a je nutné s touto názorovou diferenciáciou počítať pri potenciálnych zmenách družstevného spôsobu hospodárenia. Konzervatívny názor na zachovanie doterajšieho stavu družstiev

III. Regionálne diferencie postojov na zhodnotenie vnesenej pôdy a vlastnej práce podľa pohlavia — Regional differences in the opinions concerning the enhancement of the contributed land and evaluation of respondents' own work. Respondents classified by sex

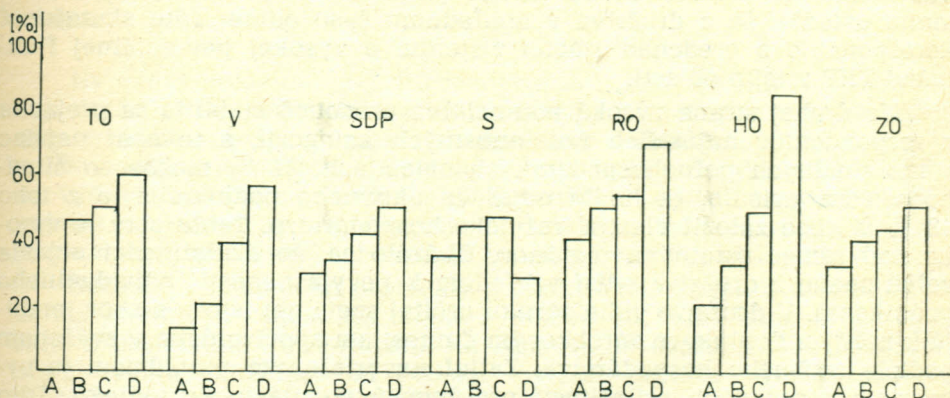
Oblasti		Názor na zhodnotenie vnesenej pôdy a vlastnej práce			
		zachovať doter. stav, keď sú ľudia plat. za prácu	za vnesenú pôdu platiť nájom	zaviesť podielnický systém	premeniť družstvo na akciovú spoločnosť
Rozptýlené osídlenie	muži	23,7	8,5	50,0	7,8
	ženy	43,8	7,8	46,9	0,5
Horská a podhorská oblasť	muži	41,5	10,2	38,1	10,2
	ženy	52,0	13,7	31,4	2,9
Žitný ostrov	muži	27,8	11,4	40,3	20,5
	ženy	40,4	13,5	34,6	11,5
Tradičná roľnícka oblasť	muži	28,0	8,1	51,3	8,7
	ženy	31,5	10,2	45,4	4,1
Sociálne problémové oblasti	muži	42,8	9,3	40,7	7,2
	ženy	50,0	15,2	26,6	7,6
Spiš	muži	28,9	13,2	46,7	11,2
	ženy	52,4	11,1	31,7	4,8
Východoslovenská oblasť	muži	46,6	7,5	27,4	18,5
	ženy	70,0	1,7	23,3	5,0

1. Regionálna diferenciacia názorov na zachovanie doterajšieho stavu poľnohospodárskych družstiev podľa vzdelania respondentov — Regional differences in the views concerning the conservation of the present status. Respondents classified by education

je znázornený na obr. 1. Z neho vyplýva, že s rastom vzdelania sa znižuje konzervatívnosť postoja. Zachovanie „statu quo“ najviac uprednostňujú družstevníci s najnižším vzdelaním. Najvýraznejšie sa tento trend prejavuje vo východoslovenskej oblasti a v horskej oblasti.

Analogická lineárna závislosť sa prejavila i vo vzťahu vzdelania a zavedenia podielníckeho systému. S rastom vzdelania lineárne rastie preferencia podielníckeho systému. Najvyšší záujem o podielnícky systém prejavili družstevníci s najvyšším vzdelaním a najnižšia intenzita tohto postoja sa prejavila u najnižších vzdelanostných kategórií (obr. 2). Rovnaká závislosť sa prejavila u premeny družstva na akciovú spoločnosť. S rastom vzdelania sa zvyšoval záujem o založenie akciovej spoločnosti.

2. Regionálne rozdiely v preferencii podielníckeho systému podľa vzdelania — Regional differences in preference to the share-by-land system. Respondents classified by education

Opačný trend sa prejavil v názore platíť za vnesenú pôdu nájomné. Najvyšší záujem o platbu nájmu za vnesenú pôdu sa prejavil u najnižších vzdelanostných skupín respondentov. V tomto prípade ide pravdepodobne o najstaršie vekové kategórie družstevníkov, ktorým tento variant najviac vyhovuje.

POTENCIÁLNA MOBILITA

Súčasnú dobu prechodu na princípy trhového hospodárstva sa zákonite prejaví i v oblasti zamestnanosti. Tento problém bude najviac výrazný na vidieku a v nízko industrializovaných regiónoch, kde je nedostatok pracovných príležitostí pre ženy, ktoré nie sú ochotné migrovať za prácou. V tomto zmysle saturoval poľnohospodársky podnik potreby zamestnanosti najmä vidieckych žien. Naša hypotéza o vysokej pracovnej stabilite žien sa potvrdila. Ženy vo všetkých regiónoch uviedli, že v dohľadnej dobe nechcú z družstva odísť. Najviac sa to prejavilo v marginálnych poľnohospodárskych oblastiach, kde je nedostatok vhodných pracovných príležitostí. Napr. 99 % žien z horskej a podhorskej oblasti uviedlo, že v dohľadnom čase nechcú odísť z družstva. Nerealizovaný úmysel z družstva odísť prejavili najnižšie vekové kategórie, s rastom veku sa prudko znižovala tendencia z družstva odísť. Najvyššia potenciálna fluktuácia u manuálnych pracovníkov sa prejavila v najproduktívnejších oblastiach Západoslovenského kraja, a naopak najmenej výrazná tendencia sa zistila v problémových oblastiach v horskej a podhorskej oblasti. Podobný trend zaznamenali i u THP, s výnimkou problémových

oblastí, kde až 41,5 % THP uviedlo, že z družstva v dohľadnom čase odíde. Táto vysoká fluktuácia kvalifikovaných pracovníkov je pre túto oblasť typická. Snahy riešiť naakumulované problémy v tomto regióne sú zatiaľ neúspešné, riešenie spočívalo vo výmene vedúcich pracovníkov podniku.

Najvyššia intenzita nerealizovaných odchodov sa prejavila u družstevníkov s vysokoškolským vzdelaním. Najvyšší záujem odísť z podniku sa opäť prejavil u vysokoškolákov v sociálno problémových oblastiach, kde takmer tri štvrtiny respondentov (72,2 %) s vysokoškolským vzdelaním uviedlo, že z družstva v dohľadnom čase odíde. Táto skutočnosť korešponduje s predchádzajúcim zistením o vysokej potenciálnej fluktuácii THP v tejto oblasti.

Na druhej strane vysoká potenciálna pracovná stabilita sa prejavila u respondentov najnižších vzdelanostných kategórií, a to opäť najviac v marginálnych poľnohospodárskych oblastiach. 21 % mužov zo Žitného ostrova uviedlo, že hodlá odísť do aktívneho podnikania, a z toho 13 % si chce založiť vlastné roľnícke hospodárstvo. Tento stav je vysoko nad rámec ostatných regiónov. Ukázalo sa, že družstevníci nejavia veľkú snahu z družstva odísť vzhľadom k nevyjasnenosti individuálneho podnikania. V družstve vidia záruku určitej sociálnej istoty a skôr tendujú k určitým doplnkovo zárobkovým činnostiam spočívajúcim v zvýšenom podiele osobného hospodárstva. Zatiaľ nevyriešeným problémom je vytváranie pracovných príležitostí pre ženskú populáciu na vidieku. Túto otázku však nemôže riešiť len poľnohospodársky podnik, ale i ostatné organizácie v danej oblasti v spolupráci s územnými orgánmi štátnej správy.

POSTOJE VLASTNÍKOV PÔDY K DRUŽSTVU

Tri štvrtiny vlastníkov pôdy (75,2 %) uviedlo, že chce ponechať v družstve celú výmeru ako členský vklad a poberať výnos na základe podielníckeho systému. Jedna pätina (21,1 %) vlastníkov chce ponechať v družstve časť pôdy a časť si vyžiadať na individuálne hospodárenie. [Vystúpiť z družstva chce len nepatrné množstvo vlastníkov 3,7 %].

Ukázalo sa, že ženy oproti mužom viac preferovali variant ponechať v družstve celú výmeru a poberať z nej výnos. Muži na druhej strane dávali prednosť variantu ponechať v družstve časť pôdy a časť si vyžiadať na individuálne hospodárenie. Vystúpenie z družstva preferovali predovšetkým muži. Z uvedeného vyplýva, že ženy prejavujú vo svojich postojoch určitú obavu zo súkromného hospodárenia a viac sa orientujú na prácu v družstve, v ktorej vidia určitú sociálnu istotu. Výrazné medziregionálne rozdiely sme tu nezistili.

Podielníckemu systému s ponechaním celej výmery v družstve dávali prednosť predovšetkým THP, na rozdiel od manuálnych pracovníkov, ktorí preferovali skôr variant ponechať v družstve časť pôdy a časť si ponechať na individuálne hospodárenie. Vystúpenie z družstva predovšetkým uvádzali manuálni pracovníci. Variant ponechať v družstve celú výmeru sa najčastejšie objavoval v odpovediach respondentov z rozptýleného osídlenia a vo východoslovenskej oblasti. Na Žitnom ostrove sa prejavila najnižšia intenzita názoru ponechať celú výmeru v družstve vo forme členského vkladu, a naopak najvyššia intenzita postojov smero-

vala k individuálnemu hospodáreniu. Zvýšený záujem o pôdu je tu spojený s nízkou mobilitou a vysokou lokálnou stabilitou.

To vyúsťuje do postojov podporujúcich súkromné hospodárenie so zvýšeným podielom domáceho hospodárstva, ktoré je spojené nielen so samozásobiteľskými aktivitami, ale predovšetkým s odpredajom vypestovaných produktov. Súčasne sa tu rozširujú zamestnanecké možnosti žien, ktoré sú v tejto oblasti nedostatočné, a zvyšuje sa i zamestnanosť pracovníkov v produkčnom veku.

ZÁVER

Hypotéza o regionálnej diferencovanosti postojov k privatizácii a vývoji družstiev sa potvrdila. Najvyššia intenzita spokojnosti s družstevným spôsobom hospodárenia sa prejavila v oblastiach, ktoré boli v minulosti odkázané na rôzne dotácie a subvencie (tzn. družstvá zaradené do vyšších produkčno-ekonomických skupín). Naopak najvyššia nespokojnosť s družstevným spôsobom hospodárenia sa prejavila u družstevníkov z najproduktívnejších oblastí Západoslovenskej nížiny.

Súčasný ekonomický problém poľnohospodárskych družstiev v týchto marginálnych oblastiach majú i značné sociálne konzekvencie. Postoje družstevníkov orientované na zachovanie družstevného hospodárenia v týchto oblastiach sú celkom logické, pretože poľnohospodárske družstvá tu výrazne saturujú zamestnanosť vidieckeho obyvateľstva (najmä v najmenších vidieckych sídlach) s minimálnou dochádzkou do práce. Toto zistenie platí najviac u populácie vidieckych žien. Okrem toho družstvá tu sú významným spoludržovateľom danej komunálnej jednotky. Bez pomoci poľnohospodárskych podnikov by obecná samospráva vo vidieckych sídelných jednotkách veľmi ťažko hospodárila. Dôsledky ekonomickej nestability týchto podnikov sa prejavia i v nestabilite danej oblasti. To podnieti obyvateľstvo i obecné samosprávy k podpore a stimulácii silných a ekonomicky prosperujúcich podnikateľských subjektov.

Každý druhý družstevník bol za zachovanie družstva v terajšej veľkosti. Tento postoj preferovali predovšetkým družstevníci, ktorí nie sú vlastníkmi ani dedičmi pôdy. Názor na rozdelenie družstiev sa najčastejšie vyskytoval u družstevníkov z najproduktívnejších oblastí Západoslovenskej nížiny. Proti rozdeľovaniu družstiev sa stavali vedúci pracovníci z terajších družstiev, s výnimkou vedúcich pracovníkov Žitného ostrova. Najkonzervatívnejšie postoje, tzn. zachovanie terajšej veľkosti družstiev, sa zistili u družstevníkov z východného Slovenska, z horskej a problémovej oblasti. Tento vzťah bol diferencovaný nielen potenciálnou obavou zo strany zamestnania, ale aj výškou odmeny za prácu, pracovným zaradením a dosiahnutým vzdelaním. Väčšina družstevníkov bola za zhodnotenie vnesenej pôdy do družstva vrátane hodnôt vytvorených vlastnou prácou. K podielníckemu systému sa najviac prikláňali družstevníci v tradičných roľníckych oblastiach a v rozptýlenom osídlení. Premeniť družstvá na akciové spoločnosti najviac preferovali respondenti zo Žitného ostrova. Za systém nájomného za vnesenú pôdu boli najviac družstevníci zo Spiša. Naopak doterajší stav, keď sú družstevníci platení len za prácu, najviac preferovali respondenti z východoslovenskej, horskej a sociálno problémovej oblasti. Väčšina družstevníkov nemala záujem

z družstva odísť. Najvyššia stabilizovanosť družstevníkov sa prejavila v horskej a východoslovenskej oblasti, naopak najvyššia potenciálna fluktuácia na Žitnom ostrove a v sociálno problémovej oblasti. Oblasť Žitného ostrova sa ukázala ako oblasť, ktorá výrazne vystupuje z priemeru Slovenska. Objavuje sa tu najvyšší počet záujemcov o súkromné hospodárenie, najvyšší záujem o pôdu, spojený s nespokojnosťou so súčasným družstevným spôsobom hospodárenia.

Naznačené výsledky ukázali výraznú medzioblastnú diferenciáciu v postojoch a názoroch družstevníkov na budúcnosť a perspektívu družstiev na Slovensku. Preto k riešeniu tejto problematiky sa musí pristupovať citlivo, racionálne a individuálne s uplatnením konkrétnych miestnych a regionálnych špecifik.

Došlo 7. 3. 1991

BUCHTA, S. - NÁMEROVÁ, I. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Bratislava): *Regional differences in attitudes to the privatization of agricultural co-operatives*. Sociol. Zeměd., 27, 1991 (1): 19—28.

On the basis of a representative sociological survey, large regional differences were found in the co-operative members' attitudes to privatization and to development of co-operatives in Slovakia. The highest level of contentedness with the co-operative of farming was recorded in those areas where the co-ops were largely dependent on state subsidies. On the other hand, the greatest lack of satisfaction with the co-operative system was recorded in the most productive areas of the West Slovakian Lowland. The Rye Island region in the West Slovakian region is markedly different, as to the respondents' opinions, from the remaining regions: farmers in the Rye Island show the greatest interest in private farming and the lowest level of satisfaction with co-operative farming. All these results suggest that the issues of transformation of co-operatives should be solved with due respect to the local peculiarities and that the tendency to apply a single solution everywhere should be avoided.

comparison of regions; local peculiarities; agricultural co-operatives; workforce mobility; ownership relations to the land; private farming

BUCHTA, S. - NÁMEROVÁ, I. (Forschungsinstitut für die Ökonomik der Land- und Nahrungsgüterwirtschaft, Bratislava): *Regionale Differenzierung der Haltungen zur Privatisierung der Genossenschaften*. Sociol. Zeměd., 27, 1991 (1): 19—28.

Ausgehend von einer repräsentativen soziologischen Untersuchung wurden starke interregionale Unterschiede in den Haltungen der Genossenschafter zur Privatisierung und zur Entwicklung des Genossenschaftswesen in der SR festgestellt. Die Zufriedenheit mit der genossenschaftlichen Wirtschaftstätigkeit war am ausdrucksvollsten in solchen Gegenden, welche in der Vergangenheit abhingen von den Subventionen und der Dotationspolitik. Die höchste Unzufriedenheit dagegen zeigte sich bei Befragten aus den produktivsten Gegenden der Westslowakischen Niederung. Der Bereich Schüttinsel erscheint gegenüber den anderen Regionen mit dem stärksten Interesse an der privaten Wirtschaftstätigkeit, hier herrscht die größte Unzufriedenheit mit dem genossenschaftlichen wirtschaften. Zur Lösung dieser Problematik kann man nicht stereotyp herangehen, nicht schablonenmäßig. Es ist nötig, regionale Spezifika zu berücksichtigen.

Interregionaler Vergleich; region. Spezifik; Landwirt. Genossenschaften; Mobilität der Arbeitskräfte; Eigentümerbeziehungen zum Boden; private Wirtschaftstätigkeit

Adresa autorov:

PhDr. Stanislav Buchta, CSc., PhDr. Iveta Námerová, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava
